

Znalecká práce kdysi a dnes

Když jsem shromažďoval podklady k článku o Rudolfovi Gilbertovi, jednom z nejvýznamnějších českých znalců, pročítal jsem jeho dochovanou korespondenci, probíral se starými ročníky filatelistických časopisů, v nichž publikoval své články, četl, co o něm napsali jeho příznivci i protivníci, hovořil s pamětníky, kteří ho znali. Postupně jsem přitom zjišťoval, jak rozdílná byla znalecká práce, postupy a přístupy v jeho době, od těch, které známe dnes.

FRANTIŠEK BENEŠ

Znalci za první republiky

Naši staří znalci nezačínali na zelené louce. Filatelistické znalectví bylo rozvinuté už před vznikem ČSR, a i když jeho těžiště přirozeně leželo spíše ve Vídni než v Praze, v roce 1918 bylo na co navázat. Po 28. říjnu 1918 se mnoho sběratelů odvrátilo od známek rakouských („300 let jsme trpěli...“) a s nadšením se zaměřili na známky nově vzniklé republiky. To byla pro budoucí znalce velmi výhodná situace, protože hlavní zájem byl zaměřen v podstatě na novinky, u nichž šlo spíše o identifikaci variant než o skutečné ověřování pravosti.

To se dramaticky změnilo po vydání přetiskové emise Pošta československá 1919; nespravedlivá distribuce některých jejích hodnot brzy vedla k jejich napodobování. Zejména jednoduchý přetisk „A“, vycházející ze sazby Herold, byl brzy padělán, protože tato sazba byla běžným titulkovým písmem snad v každé knihtiskárně. Padělatelé tehdy předběhli badatele a znalce, kteří až později zjistili, že pravé přetisky nejsou zhotoveny přímo z této sazby, ale pomocí stereotypů vniklých postupným maticíkováním. Tato technologie vedla k zafixování charakteristické podoby vzájemného postavení rádek přetisku a ke změně velikosti písmen a číslic oproti sazbě původní. Do doby, než byla tato skutečnost objevena a popsána, bylo ověřeno nemálo známek s přetisky padělanými – s některými se můžeme setkat dodnes.

Charakteristické je, že tehdejší sběratelé, badatelé a znalci zjevně nevyužili možnost získat potřebné informace o tiskových postupech, o způsobu zhotovování stereotypů a tiskových desek přímo u zdroje, tedy v tiskárně Haase, i když k tomu jistě měli možnost (minimálně J. Lešetický a J. Šula). V důsledku toho nebyla řada důležitých otázek objasněna, a jak se ukazuje, některé na objasnění čekají dosud. Tento přístup však nebyl v historii našeho znalectví rozhodně poslední, setkat se s ním můžeme dodnes (např. až dodatečné zjištění, že známky tištěné ve VSP nebyly zoubkovány rámcově, ale hřebenově).

S emisí PČ 1919 tak souvisí vlastně první velká padělatelská aféra u nás, aféra, která nebyla nikdy plně objasněna a výrobci těchto raných padělek odhaleni. Z jejich rozmanité podoby lze soudit, že nešlo o jednu dílnu, ale že tehdy běžnou sazbu Herold jich využilo více.

V údobí první republiky a protektorátu ji pak překonala až aféra J. Švandy (řada padělek počínaje Hradčanami, přes PČ 1919, SO 1920 atd., po první protektorátní přetisk), která byla naopak objasněna a široce publikována.

Mezitím bylo samozřejmě odhaleno mnoho jiných padělek, protože meziválečné dvacetiletí nebylo jen pověstnou zlatou dobou filatelie, ale i zlatou dobou padělatelů, kteří pružně reagovali na tehdy enormní poptávku po lepších známkách všech cenových kategorií. Padělo se všechno – známky, přetisky, razítka, zoubkování, barvy, celistvosti – prostě co padělat šlo a co si trh žádal. Tlak však budi protitlak a s padělkou přibývalo i znalců, kteří je odhalovali. A protože tehdy vycházelo několik filatelistických časopisů, které o nich psaly, můžeme vidět, jak se vyvíjely postupy znalců a jejich přístup k referování o nich. Například J. Lešetický psal hodně, ale bez podrobností, které by ke své ochraně mohli využít sběratelé. Hirsch a Franěk část podrobností zveřejňovali, ale šlo vesměs jen o poměrně jednoduché rady (např. jak si v levné známce z emise PČ 1919 vyříznout okénka přes jednotlivé řádky přetisku a pomocí takové šablony rozpoznat jednoduché padětky). R. Gilbert někdy uveřejňoval takové množství detailů, že to pro praktické využití nemělo význam (např. na okrajích přetisků PČ 1919 jich popisoval desítky, později se ale ukázalo, že jsou nahodilé a s pravostí nesouvisejí). J. Mrňák (na to, kolik by toho mohli říci) psal velmi málo.

Už z tohoto stručného výčtu vidíme, že znalectví nebylo chápáno jako osvěta a vzdělávání sběratelů, ale jako služba, kterou jim znalci poskytovali na základě exkluzivní znalosti určitých informací, které však sběratelé nemohli vlastními silami ověřit. Nebyl to přístup nový a setkat se s ním můžeme dodnes. Nejde přitom o nic negativního, jeho zastánci oprávněně tvrdí, že k němu mají několik pádných důvodů. Nejdůležitější je ten, že své znalosti nabyli vlastní pílí, stálo je to mnoho času a úsilí, a museli na ně vynaložit i nemalé prostředky – minimálně na nákup technického vybavení a srovnávacího materiálu. Po letech strávených studiem a po utracení spousty peněz se jim samozřejmě nechce rozdávat zadarmo rozmyšlenky. Zvlášť když jim výhradní vlastnictví takových informací umožňuje vykonávat znaleckou činnost, přinášející určitý příjem a společenské postavení. Dalším důvodem pak bývá oprávněná obava, aby zveřejněné informace nezneužili padělatelé k vylepšení svých výrobků. Proti těmto argumentům je těžko co namítat, a tak se na staré znalce nemůžeme zlobit, že nám zanechali jen málo důležitých informací.

Znalci za „druhé“ republiky

Samozřejmě vím, že za druhou republiku historici označují období od 1. října 1938 do vzniku protektorátu, ve filatelistické mluvě tak ale tradičně nazýváme poválečné Československo, od roku 1945 do jeho zániku v roce 1992. V tomto bezmála půlstoletí se na naší filatelistické scéně vystřídalo mnoho znalců, z nichž řada však byli spíše badatelé, kteří se odhalováním padělků zabývali jen okrajově, takže na tomto poli hlubší stopu zanechali jen někteří. Z předválečných to byli zejména Hirsch, Mrňák a Gilbert, kteří však své publikační způsoby, o nichž jsme se už zmínili, nijak podstatně nezměnili. Výjimky jsou vlastně jen dvě – zato opravdu podstatně.

E. Hirsch v roce 1956 vydal knihu *Studie o filatelistických sbírkách Poštovního muzea*, v níž popsal postupy zhotovování tiskových desek emise PČ 1919. Po 37 letech od jejího vzniku se tak sběratelé vlastně poprvé dozvěděli to, co by jim už tehdy řekl tiskař firmy Haase, kdyby se ho ovšem zeptali. Informace obsažené v této Hirschově knize jsou důležité dodnes, a to nejen z badatelského, ale i ze znaleckého hlediska – i když tady spíše zprostředkovat, protože padělků se v ní nezabýval.

Druhou cennou výjimkou je kniha *Padělky čs. známek* autorů Karásek–Kvasnička–Paulíček z roku 1963, jimž byl odborným poradcem J. Mrňák. Možná to byla právě jeho pověstná nechuť k psaní, proč není jako autor uveden on. I když od jejího vydání uplynulo bezmála padesát let, pořád bychom mohli zjistit, jak to tehdy s autorstvím opravdu bylo: B. Paulíček dosud žije a mohl by to osvětlit. Takhle se kniha vžila jako „Karáskovy padělky“, a to díky tomu, že byl z autorů první v abecedě. Nejsem si jist, že je to vůči ostatním autorům i poradci spravedlivé.

K téhle knížce mám totiž osobní vzpomínku. Když jsem v roce 1984 nastoupil do Pofisu, našel jsem zde materiály související s její přípravou – vlastně skoro všechny padělky, které jsou v ní popsány, tu byly přehledně vyrovnány, a ne jeden, ale často celá řádka stejného druhu. A nejen to, byla tu i vytištěná kapitola o vojenské poště v Rusku, která nakonec v knize obsažena nebyla, opět s příslušným srovnávacím materiálem. Šlo o podklady shromážděné v souvislosti s přípravou knihy, kterou vydal Pofis, a zbyly tu po mých předchůdcích, kterými byli právě Z. Kvasnička a B. Paulíček. Je jasné, že pro moji budoucí znaleckou činnost měl tento soubor mimořádný význam. To, co jsem předtím musel porovnávat podle obrázků, jsem měl najednou k dispozici ve skutečnosti, ve velkém množství, a mohl to studovat v pracovní době, třeba celé dny.

To se mu to pronikalo do znalecké práce, když měl takovou jedinečnou možnost, můžete si říci. Ovšem tenhle srovnávací materiál sám o sobě byl jen jednou potřebnou částí, druhou byl zájem se mu věnovat. Za více než dvacet let, které uplynuly od vydání *Padělků* do doby, kdy jsem nastoupil do Pofisu, si ho totiž nikdo nevšiml, ačkoli se tu vystřídala řada pracovníků, kteří k němu měli přístup.

Možnost prostudovat uvedený soubor mi však přinesla ještě jedno zajímavé poznání, které platí vlast-

ně dodnes. Jak těžké je rozpoznat dosud neznámý padělek a naopak jak lehké je ho identifikovat, pokud byl už dobře popsán. Není proto náhodou, že existují dva základní druhy znalců: ti co především *objevují*, a ti co na základě už objeveného a popsaného sběratelům *ověřují*. Je jasné, že nejde o skupiny úplně vyhraněné – nemálo znalců spadá do obou, jedna ale obvykle značně převažuje. Sám se počítám spíše do té první, protože mě baví především objevovat nové skutečnosti a publikovat je, než zkoušet. Z toho vyplývá i poměrně malý počet známek, které jsem za svou více než čtvrtstoletou znaleckou praxi označil; atestů jsem v posledních 10 letech dokonce vydal pouhých 120, tedy průměrně 1 měsíčně. Ve srovnání s J. Karáskem je to doslova zlomek, ten jich ve stejném období vystavil tisíce.

Kniha *Padělky čs. známek* byla ve své době cenná, protože poprvé v takovém rozsahu ukázala sběratelům, že se mohou pokusit rozpoznat padělky vlastními silami (i když ve většině případů vlastně šlo o shrnutí již dříve publikovaných jednotlivých případů a jejich rozvedení). To byla v přístupu znalců novinka, která však inspirovala jen málo následovníků. Srovnáme-li ji s později vydanou knihou *Čs. známky a jejich padělky*, jejímž autorem byl už J. Karásek sám, ta starší vyhrává na celé čáře – autor se po letech k původnímu přístupu vrátit nedokázal. To se odráží i v jeho časopiseckých článcích, v nichž o padělcích obvykle referoval jen stručně s tím, že bližší podrobnosti by mohli zneužít padělatelé. I proto soudím, že zejména Mrňákův vliv na otevřenou podobu knihy z roku 1963 byl nemalý a že je vlastně dodnes nedocenený.

Dalším znalcem, který se pokusil zapojit sběratele do rozpoznávání padělků, byl František Šrámek. Jeho studie o identifikaci jednotlivých zoubkování z přelomu 60. a 70. let řada sběratelů přivítala, jiní je však kritizovali jako nechtěný návod pro padělatelé (i když ve skutečnosti šlo o identifikaci pravých perforací, a nikoli o odhalování padělků). Obě hlediska mají svou pravdu, já se ale přikláním k tomu, že F. Šrámek udělal dobře, když svá zjištění publikoval.

Je ovšem samozřejmě otázkou, do jaké míry mají znalci podobné informace zveřejňovat – tu si ale každý autor musí stanovit sám. Možná si někteří čtenáři vzpomenou, že jsme na toto téma před časem uspořádali anketu, jejímž výsledkem bylo, že je třeba informovat otevřeně, ale s určitou rezervou, jinými slovy zveřejnit co nejvíc, ale zase ne úplně všechno, aby si proti padělatelům znalci uchovali určitý náskok. V praxi jsou však o krok vpředu naopak padělatelé, protože v naprosté většině případů vznikne napřed padělek, který teprve poté znalci odhalí (i když nelze vyloučit případ opačný, kdy např. v souvislosti s objevením nové varianty lze odhadnout, že bude padělána – a připravit se na to).

Uzavřeme nyní tuto kapitolku konstatováním, že v naší znalecké historii převažoval přístup, kdy znalci nepovažovali za nutné či vhodné sběratele podrobně informovat o odhalených padělcích, ti se naopak mnohdy o možnost sami provádět identifikaci padělků ani nezajímali a ponechávali ji na znalcích.

Malá odbočka – – osobní vzpomínka na R. Gilberta

K tomu mě už dávno přivedla příhoda, jejímž jsem byl svědkem jako mladý filatelista. Spolužák do školy přinesl nezobkované známky 10, 20 a 30 haléřů Hradčany, které už tehdy měly v katalogu vysoký záznam. Rozhodl se je prodat, a tak jsem s ním v neděli vyrazil na burzu U Nováků. Obcházeli jsme stolky a kulečníky a oslovovali prodávající, kteří si je se zájmem prohlíželi a říkali: *Rádi je koupíme, ale ukážete je profesoru Gilbertovi, jestli jsou v pořádku.* Když jsme to slyšeli už poněkolkáté, vydali jsme se pana profesora hledat. U stolku, který nám ukázali, už nebyl, odcházel z burzy dřív. Zastihli jsme ho až na schodech k šatně, kde jenom odmítavě mával rukou, ať přijdeme ve středu do Kotvy. Nakonec se mu dvou vyjevených kluků zželelo, vzal podávané desičky do ruky, krátce na ně pohlédl a povídá: *To není pravé, jsou to Švandovy padělký.* V tu chvíli můj obdiv neznal mezí – jak to, že to pozná na první pohled, když to předtím nepoznalo tolik starých a zkusených sběratelů, kteří tu se známkami obchodují neděli co neděli, nejspíš spoustu let? Tehdy ve mně vzklíčilo přání – to bych chtěl jednou umět taky!

S R. Gilbertem jsem pak měl možnost se alespoň na krátkou dobu sblížit. Bylo to o spoustu let později, v roce 1984, kdy jsem jako nový vedoucí obchodního oddělení Pofisu řešil otázku, kdo nám bude ověřovat dražší známky. Ve skutečnosti je dosud občas tajně nosili právě R. Gilbertovi, nemohlo to být ale oficiální, protože k tomu vlastně neměl žádné pověření – už dávno nebyl soudním znalcem a nebyl ani členem komise znalců SČSF. Tím byl naopak J. Karásek, který ale žil v Brně. Proto jsme oslovili R. Gilberta, zda by neměl zájem o spolupráci. Bylo mi tehdy osmadvacet a o nedobrych vztazích mezi ním a svazem filatelistů jsem nevěděl nic. Naše nabídka ho očividně příjemně překvapila, viděl v ní asi určitou formu rehabilitace, a tak přišel do Pofisu a srdečně jsme si popovídali. Měl v té době ovšem zlomenou pravou ruku, takže zkoušet nemohl, ale byl plný optimismu, že se to brzy změní a dá se zase do práce. To jsme měli probrat na další schůzce U Nováků, ze které se vyvinula schůzka celá řada, při nichž jsem seděl u jeho stolku a měl možnost ho zblízka vidět ve znalecké praxi. Ruka neruka sběratelům ochotně prohlížel známky, a i když je neověřoval, alespoň se k nim vyjadřoval. Ovšem k důvodům svého výroku neřekl zásadně nikdy nic (i když občas pronesl „*Já každému všechno ochotně řeknu!*“). A to ani mě, od kterého si sliboval nástup nových časů. Při jeho další návštěvě v Pofisu jsem to už nevydržel a pokusil se mu položit konkrétní otázky. Naprosto zbytečně. Dodnes si vzpomínám, že když jsem mu ukázal desetikorunu Parlament z PČ 1919, u které jsem i já poznal, že asi nebude pravá (i když byla čerstvě ověřena jedním tehdejším znalcem), krátce se na ni podíval a řekl jen – *Já bych to neověřil.* Na otázku *A proč?*, jen pokrčil rameny. Tak jsem se ještě zeptal, jak pozná pravost známky Terezín, které jsme

tehdy vykupovali pro zákazníka Artie. Na to mi řekl památnou větu: „*To máte jako s lidmi, každý je jiný.*“ Myslím, že tyhle příklady dobře ukazují, že starší znalci prostě považovali za samozřejmé, že jim sběratelé věří, aniž by jim museli vysvětlovat své znalecké postupy.

Možná to jde i jinak?

Když jsem se sám stal znalcem – napřed Pofisu, pak soudním a nakonec i svazovým –, chtěl jsem k otázce informování veřejnosti přistupovat jinak. Byl jsem několik let v poměrně specifické a zřejmě neopakovatelné situaci – v práci mi procházely rukama nevidané objemy známek. Pofis měl tehdy na čtyřicet prodejen a pro ně jediné nákupní oddělení, monopolní v celé republice, vedle toho jsme vykupovali pro Artii a její zahraniční zákazníky, dvakrát ročně pořádali dvoudenní aukce i s třemi a půl tisíci položek a k dovršení všeho ve volných chvílích fungovali jako realizační komise, která zpracovávala veškeré známky připadlé státu. Když se o známky hlouběji zajímáte, taková praxe by znalce udělala nejspíš z každého – zvlášť když jsem měl k dispozici v té době asi neúplnější soubor odhalených padělků jako srovnávací materiál, o němž jsem se už zmínil.

Současně jsem ale viděl, jak rozdílný přístup mají jednotliví znalci ke zveřejňování svých poznatků. Asi nejvstřícnější byl J. Klusoň, který si mě oblíbil a prozradil mi mnohé drobné finesy, jak rozpoznává padělký a reparace na starých rakouských celistvostech. Problém byl, že to mimo mě nejspíš nikoho dalšího nezajímalo, protože si nevzpomínám, že by to někde publikoval. Otevřený byl i S. Šablatura, který na zasedáních tehdejší komise znalců často vystupoval s různými nově zjištěnými poznatky ze svého oboru. Vstřícný ke mně byl i F. Daniel, který toho hodně věděl o pravosti známek Sovětského svazu, o něž jsem se tehdy bohužel nezajímal. Když už nepracoval na SČF, čekával na mě na křižovatce na Zeleném pruhu, až pojedu autem z práce, abychom si na chvíli popovídali. Možná něco ze svých bohatých znaleckých zkušeností zveřejnil, já se ale s jeho články na téma padělků prozatím nesetkal. Dobře jsem vycházel i s J. Kuldou, který naopak publikoval hodně, jako znalec byl ale zaměřený spíše na identifikaci odchylek, než na odhalování padělků. O těch, pokud vím, toho moc nezveřejnil. Tajnosti nedělal M. Blaha, který mi rovnou ukázal, podle čeho poznává pravost Chustských přetisků. Jestli to i zveřejnil, mi není známo. Zajímavý byl J. Kraus, který měl často kuriózní názory, ale dobře se vyznal v takzvaných revolučních přetiscích z roku 1918, o nichž i psal. Ale protože bohužel ověřil řadu nepochybných padělků z jiných emisí, nebyl jeho názor v této věci asi brán dost vážně. Od J. Karásky jsem nikdy žádnou radu nechtěl, ani nedostal, když nepočítám poznámku, že při zkoušení II. typu smutečního aršíku Zápotocký se dívá i do levého horního rohu známky. O jeho přístupu k popisu padělků v tisku jsem se už zmínil.

Často si vzpomenu na J. Bíska, dlouholetého

předsedu Komise znalců, který mi někdy v polovině 80. let řekl památnou větu: „*Uvědomte si, že co znalec v jedné fázi znaleckého poznání může považovat za pravé, v jiné fázi poznání se může ukázat jako padělané – a naopak*“. Šlo tehdy o známky Terezín v tiskovém listu o čtyřech polích, které Artia prodala do zahraničí, kde je znalec M. Mahr označil velkým razítkem *Falsch*. Byly z toho mrzutosti, Mahr s manželkou kvůli tomu přijel do Prahy, naši znalci s ním jednali u ředitele Pofisu, ale ke shodě nedospěli (až po letech jsem objasnil, že byly pravé). Tehdejší Bískův výrok, pronesený při odchodu z neúspěšné schůzky, mi připadal jako bezcenná floskule, protože jsem byl přesvědčený, že věci jsou vždycky jasné od samého počátku. Inu, byl jsem tehdy znalecké embryo a tenhle sebevědomý názor jsem považoval za samozřejmý. Nevěděl jsem, že šedesát let předtím Sigmund Freud řekl: „*Ve vědě je dnešní pravda často zitřejší polopravda*.“ Ale tužil jsem, že znaleckou práci je třeba provádět pokud možno vědeckými, a tedy přezkoumatelnými postupy. K jejich zveřejňování jsem se však dostal až daleko později, v roce 1995.

Inspirací mi přitom byl švýcarský znalec Z. Mikulski, který mě v Praze navštívil. Ukázal jsem mu několik položek, které jsme měli na skladě nebo připravené do aukce. Bral je jednu po druhé do ruky a vyslovoval krátké výstižné znalecké poznámky, doslova bych řekl „babské rady“, které ale dokonale seděly a vystihovaly jeho úžasnou celoživotní znaleckou zkušenost. Například u aršíku francouzské legie, tzv. Medvěda: „*Pravý snadno poznáte podle toho, že jeho zoubkování bylo provedeno dvěma lištami ve tvaru U. Asi neměli rámeček, tak to udělali takhle*.“ U supervzácného sovětského aršíku Lučajušedim udarnikam (má náklad 25 kusů) mi zase ukázal jednoduchý detail v nápisu, podle kterého poznává pravost. To jsem považoval za správný přístup – alespoň mezi znalci, a jeho příkladem jsem se pak snažil řídit ve vztahu ke kolegům, kteří o to měli zájem.

Lehčí, nebo těžší?

Čas od času dostanu při besedě nebo přednášce v klubu otázku, jestli to mají dnešní znalci jednodušší, nebo naopak složitější, než naši předchůdci. Popravdě myslím, že to jednodušší rozhodně nemají. Takový J. Šula, na jehož značku se můžete spolehnout (pokud je pravá), přece zkoušel jen pár let, takže se ve své době zabýval prakticky novinkami, asi jako bychom dnes zkoušeli pravost známek České republiky, řekněme od roku 2004. To by nespíš většina sběratelů nepovažovala za obtížný úkol, a možná by si na to troufli i sami. Navíc jako obchodník označoval především známky, které získal z pošty (i prostřednictvím Klubu českých filatelistů), takže se do styku s opravdu nebezpečnými padělkami možná ani moc nedostal; ty se navíc na scéně objevily hlavně až po jeho smrti. Ale i pozdější znalci měli za první republiky samozřejmou možnost vidět tehdejší známky v celých arších nebo velkých blocích, kterou už dnešní znalci obvykle ne-

mívají. Někteří dnešní znalci se také věnují mnohem delšímu časovému období, a i když mohou čerpat z poznatků svých předchůdců, v případě novodobých padělků jim to moc nepomůže a musejí si poradit sami. Jestliže Šula ověřoval známky vydané v průběhu 9 let (zemřel v roce 1927), E. Hirsch 20 let (po válce už nezkoušel), J. Mrňák 50 let (zemřel v r. 1968, ale povášečné známky prakticky nezkoušel), R. Gilbert 64 let, J. Karásek už ověřoval známky vydané v průběhu 92 let! (i když k českým se už asi moc nevyjadřoval). Současní „univerzální“ znalci se tedy věnují mnohem delšímu období, což na ně přirozeně klade mnohem větší nároky, než na jejich předchůdce. Zvláště když jsme si ukázali, že řada z nich, pokud jde o předávání zkušeností, nebyla zrovna vstřícná a své pracně získané poznatky si vzali do hrobu.

Když se chceš něco dozvědět ...

Můj první článek otištěný ve Filatelii se netýkal ověřování padělků, ale správné klasifikace barev známky 10 K Znak PČ 1919. Měl vcelku příznivý ohlas, což mě povzbudilo, abych napsal další, a v těch se pokusil čtenářům ukázat, jak jako znalec v jednotlivých případech postupují. Šlo o pestrou směs témat, od vyškraabané příčky na známce 125 h TGM 1920, po padělky moderních známek s námětem Disneyových postavíček. Vždycky jsem se snažil psát tak, jak bych si sám přál číst – myslel jsem tedy především na čtenáře. Snažil jsem se je povzbudit, aby popsané postupy zkusili sami použít v praxi. Snad se mi to alespoň u některých povedlo, protože mi chodily ohlasy, které občas přinesly téma na další články. Jejich zpracování pro mě nebyla žádná oběť, protože ne nadarmo se říká, že „*když se chceš o něčem pořádně dozvědět, napiš o tom článek, a když se to chceš naučit, napiš o tom rovnou knihu*“. Tak mě články o znalecké problematice vlastně přiměly k tomu, abych se ještě podrobněji věnoval studiu pramenů.

Reakce

Velmi podrobné informace o znaleckých postupech, které jsem ve svých člancích uváděl, vyvolávaly reakce několika druhů. Čtenáři-sběratelé je ve směr vítali, protože jim umožňovaly pokusit se popsaný postup rovněž vyzkoušet. Někteří však byli zdrženlivější, protože se obávali, aby je padělatelé nepoužili k vylepšení svých postupů. Nešlo přitom jen o články, ale např. i PofisEtalony, u nichž varovali, že mohou posloužit jako předloha pro zhotovení padělaných štočků. To se také skutečně stalo, a to v případě, který jsme popsali jako „paní v klobouku“. Obsáhle jsme o něm už referovali, takže teď jen stručně. Padělatel z Příbramska prostřednictvím najaté starší paní rozprodával padělky vzácných známek různých emisí, mimo jiné PČ 1919, a oklamal tak několik obchodníků a sběratelů. To, že ke zhotovení štočků PČ 1919 jako předlohu použil právě PofisEtalony, však paradoxně napomohlo k jeho usvědčení a odsouzení. Obrisy přetisků na etalonech totiž nejsou věrnou podobou konkrétního přetiskového pole, ale jsou umělou konstrukcí, kte-

rou jsme vytvořili „zprůměrováním“ více známek stejného typu. Důvodem byla jednak obava ze zneužití, a pak to, že zdánlivě stejné stereotypy ve skutečnosti pocházejí z různých generací matričkování, a vzájemně se drobně liší svou velikostí. Na základě této skutečnosti se prokázalo, že přetisky byly padělány z nedávno vydaných etalonů, jimž věrně odpovídají, a nemohou tedy pocházet ze staré sbírky, jak tvrdil padělatel. Vyšetřování prokázalo, že předmětem jeho neblahého zájmu byly prakticky všechny přetiskové emise první republiky, u nichž jako předlohu použil skutečné známky, takže pokud by neměl k dispozici etalony, padělky PČ by vznikly stejným způsobem.

Vedle těchto vcelku předvídatelných reakcí jsem se však setkal i s další, která zveřejňování rozsáhlých podrobností postavila do nového světla. Ukázalo se, že někteří čtenáři – kteří si zjevně nepamatují dřívější skoupá vyjádření našich předchůdců – si na moje podrobné popisy zvyklí a považují je nejen za něco samozřejmého, ale dokonce povinného. Konkrétně dva autoři na jednom filatelistickém serveru značně útočným způsobem postupně formulovali řadu otázek, jimiž bych se měl podle jejich názoru zabývat. Vzhledem k tomu, že tento server před časem zveřejnil velmi pochvalné články na sběratele, o němž jsem opakovaně doložil, že prodává padělky (což ho nejspíš nepotěšilo), je vcelku jasné, odkud vítr vane. I ze způsobu formulace jejich článků lze leccos usoudit, ale tím se teď zabývat nechci. Naopak chci využít, že si s nimi dali práci – protože odpovědi by mohly zajímat více sběratelů, kteří přitom o těchto okolnostech ani nic nevědí.

Opravdu nebezpečné padělky

Už jsem řekl, že podle mého názoru to současní znalci mají složitější, než jejich předchůdci. Kromě důvodů, které jsem už uvedl, k tomu přispívají nové padělky, které v jejich době ještě neexistovaly, a oni jim tak nemuseli čelit. Je jasné, že ne všechny jsou stejně nebezpečné, ale všechny jsou dalšími překážkami, které je třeba zdolat. Jestliže za první republiky čelili znalci dvěma významným množinám nebezpečných padělků – raným PČ 1919 a některým Švandovým (nenecháme se splést, že nám dnes připadají jednoduché, tedy to byly opravdové hrozby) –, v poválečné historii vidím rovněž dvě skupiny, které svou nebezpečností a rozsahem převyšují ostatní. Nazval jsem je „K“ a „P“ a důvody tohoto označení jsem vysvětlil v předchozích článcích.

Odhalení „K“ nebylo rychlé ani jednoduché, u „P“ byla situace snadnější. U obou však jde o zdaleka nejnebezpečnější padělky, s nimiž jsem se ve své dosavadní znalecké praxi setkal. Navíc o tak velké objemy, že jejich průzkum a popis trvá léta – a nejspíš ještě dlouho neskončí. Každá z obou skupin by si přitom zasloužila popis v samostatné publikaci, kde by je zájemci neviděli jen z hlediska jednotlivých známek či štočků, ale v souvislostech jejich vzniku. To je ale zatím hudba budoucnosti. I když část z nich je už popsána, většina práce leží

ještě před námi. To je také odpověď na otázku, proč jsem to či ono z této problematiky nepublikoval dřív. Vedle toho co jsem už řekl, i proto, že jsem mezitím napsal stovky stránek jiných článků a pěknou řádku knih a příruček. Kdysi by mě takový přístup tazatele zlobil, dnes se ale na podobnou nedočkavost dívám spíše s pochopením. Určitě jde mnoho věcí udělat lépe, ale obvykle se na to přijde až dodatečně.

Padělky skupiny K

Už dříve jsem uvedl, že jsme se s padělky skupiny K poprvé setkali koncem 90. let. Postupem doby další odhalené exempláře však ukazují, že se na trhu objevovaly i výrazně dříve, ovšem zatím se zdá, že jen v mnohem menším počtu. Padělatelé měli poměrně široký záběr, a to jak v čase (cca 1918 – 1945), tak teritoriální (ČSR, Německo a řada jeho obsazených území). Padělali nejen přetisky, ale i celé známky. Podrobně se jimi zabývám ve F7/2005.

Tomu, že se na trhu objevovaly i dříve, by mohlo nasvědčovat i to, že se vyskytují s pravými otisky značek některých tehdejších znalců, zatímco padělky zjištěné později se vyskytují buď bez značek, nebo se značkami padělanými (provedenými knih-tiskem), nebo s pravými značkami znalců současných, kteří jimi byli oklamáni.

Já jsem s padělky skupiny K přišel poprvé do styku zřejmě v souvislosti s mimořádnou aukcí na Mezinárodní výstavě PRAGA 1998, kterou kolega Vladimír Dražan (vedl aukce Profil v letech 1991 – 2004) připravoval s velkým předstihem a položky přijímal už od roku 1997. Byla do ní přijata řada mimořádně vzácných známek, a to i z emise PČ 1919. I když byly běžným způsobem ověřeny, objednali jsme na ně u J. Karáska, o jehož kvalifikovanosti v této věci jsme tehdy neměli pochybnosti, ověření pravosti a vystavení fotoatstů. Znamky ověřoval a atesty vystavoval postupně, od roku 1997 do srpna 1998. Tyto známky nesly tehdy běžně uznávané znaky pravosti, proto jsme v jejich popisu uvedli, že na ně na požádání vystavím fotoatst.

Aukce proběhla a známky byly přilepeny. Když však měly být v říjnu vydány – a já jsem na ně měl vystavit avizovaný atest –, při další podrobné prohlídce a zhotovení fotodokumentace jsem dospěl k závěru, že to u několika z nich s klidným svědomím udělat nemohu. Šlo o dvojici známek 4 a 10 K na žilkovaném papíru, 10 K Parlament Magyar posta, a čtyři nebo pět dalších. I když jsem k tomu v té době neměl žádný konkrétní, přezkoumatelný důvod (znamky pořad měly všechny tehdy uznávané znaky pravosti) a opíral se jen o pochybnost, raději jsme z opatrnosti postupovali podle osvědčené obchodní zásady „je lepší neudělat nic, než udělat chybu“, ozeleli provizi, známky neprodali a vrátili je původním majitelům. Samozřejmě to rozladilo jak kupující, tak prodávající, zvláště když ti poté získali další stanovisko J. Karáska, že jsou pravé. Nemohu vyloučit, že jsme tehdy některé z těchto známek ukřivdili, přesto jsme tento postup považovali za jediný správný a možný.

V této souvislosti se vyskytl názor, že jsme tuto situaci měli zřejmějít a vydat opravené aukční výsledky. To je ovšem nedomyšlená představa – pokud by známky byly pravé, poškodili bychom jejich majitele, a důkaz o opaku jsme tehdy neměli. Definitivní rozhodnutí o jejich pravosti bychom mohli učinit, pokud by nám byly později předloženy, a to na základě současného stavu poznání. Pokud by se to stalo, nebyl by důvod závěry nezveřejnit.

Tento případ však ukazuje na další věc – že na aukční výsledky nelze slepě spoléhat. Mimo uvedené, spíše výjimečný případ, se mohou vyskytnout nevyzvednuté, reklamované a dodatečně stažené položky, které se řeší až po aukci, a tedy po vydání tištěných aukčních výsledků. Pokud by šlo o závažný případ s jasným závěrem, bylo by to dobré téma na článek nebo noticku. V případě, jako byl tento, kdy se postupovalo spíše preventivně, však takový postup možný není, jak jsem už řekl výše.

Přesto jsem věc nenechal spát, a když jsem nabyt dojmu, že některé položky nemohu doložit exemplářem, o jehož pravosti jsem přesvědčen, raději jsem je vypustil i z katalogu, kde se vždy snažím zachytit aktuální stav poznání. Podle pouhých obrázků však rozhodovat nemohu, takže nezbývá než čekat, zda se příslušné nebo obdobné známky podaří získat k prohlídce.

Nyní problematiku padělků skupiny K považuji v zásadě za vyřešenou – je nám známo, čím se liší od přetisků zaručených pravých: z obecného hlediska složením barvy a podobou jejího povrchu. Detailní popis jednotlivých štočků (v tomto případě nešlo o stereotypy) a jejich publikování však je zčásti teprve před námi. Zatímco u již zveřejněných jsme měli k dispozici dostatek srovnávacího materiálu, u jiných druhů přetisků jej teprve postupně doplňujeme (a to i zápůjčkami), abychom mohli odlišit typické znaky od nahodilých. Jde tedy o stejný postup jako při zkoumání obdobných pravých známek, kde se rovněž nemůžeme spokojit s jediným exemplářem. Abychom veřejnosti představili shromážděný, i když jen částečně zpracovaný materiál, vystavili jsme ho v úplnosti v Poštovním muzeu v Praze v rámci výstavy KF 00–65. Opakovaně jsme to zveřejnili, takže si ho všichni zájemci mohli přijít prohlédnout.

Dostal jsem otázku, proč nezveřejníme celé jméno prodejce padělků, proč je nazýváme pouze „K“, proč jsme v této věci nepodalí trestní oznámení atd. atd. Především je třeba vědět, že prodejci (bylo jich na trhu postupně více a my jsme se s většinou ani nesetkali) netvrdili, že jejich známky jsou pravé či padělané. To ponechali na znalcích, zejména na J. Karáskovi, který jich postupně řadu ověřil jako pravé (nebyl ovšem jediný). Prokázat, že to není pravda a že se v této věci zmýlil, nebylo snadné, rychlé ani levné. Trvalo řadu let, než se podařilo shromáždít dostatek srovnávacího materiálu, provést potřebná zkoumání (např. Ramanovou spektrometrií, ale i dalšími metodami, o nichž jsem už dříve obsáhle psal), vyvodit z nich potřebné závěry a ty pak publikovat. I poté však někteří obchodníci a znalci

nebyli přesvědčeni, a někteří možná nejsou přesvědčeni dodnes.

Za roky, které uplynuly od prvního setkání a hlavně rozpoznání padělků skupiny K, jsem nabyt dojmu, že prodejci snad zpočátku věřili, že narazili na úžasný soubor známek, dochovaný z první republiky, zvláště když se jim dostávalo ubezpečení, že jsou pravé. A když jsem později o věci začal psát do Filatelie, šlo o názor jednoho znalce proti jinému, protože někteří v té době, ale i později, tyto známky stále označovali jako pravé.

Do skupiny padělků K patří i dvojice známek z pozůstalosti L. Fischmeistera, o nichž jsem psal ve F2/2011. Možná by bylo dobré dodat, že přes různá tvrzení o tehdejší prodejní ceně, podle mých informací nebyla sjednána v korunách a původní prodávající, který pak známky koupil zpět, za ně ve stejné měně zaplatil obdobnou částku. O věc jsem se totiž z pochopitelných důvodů vyjímá – minimálně proto, že jsem se o známkách vyjádřil ve Filatelii. V této souvislosti jsou pro mě důležité tři věci: Původní majitel byl ochoten vzít známky zpět už v roce 1998, jak jsem popsal ve F2/2011. Když pak L. Fischmeister zemřel, obrátil se naším prostřednictvím původní majitel na pozůstalé se stejnou nabídkou, a to dokonce dvakrát; ti však zdvořile odpověděli, že o to nemají zájem, podruhé pak, že jestli o ně stojí, ať si je koupí v aukci. To také nakonec udělal. Podotýkám, že o skutečném stavu známek jsme tehdy neměli a nemohli mít jistotu, protože nebylo možné je podrobně prozkoumat. V každém případě jde o první případ, který je mi znám, že by i po tak dlouhé době původní majitel – po uplynutí všech lhůt – tímto způsobem věc vyřešil. On i já to však považujeme za jediný možný správný postup. Po skončení výstavy v PM, kde byly představeny, jsem mu známky označené jako padělek předal, a pokud je mi známo, uložil je zpět mezi své známky.

A nakonec k otázce pravosti Gilbertovy značky na obou známkách – podle mého srovnávacího materiálu je pravá a podle protokolu o znehodnocení jeho razítek (značek), které po jeho smrti provedla podle jeho pokynů jeho rodina, jich víc než ty znehodnocené nebylo. Objasněním této otázky se už před Gilbertovou smrtí, potom nedlouho po ní a pak ještě jednou v 90. letech zabýval známý sběratel Karel Rossy. Vedl o tom korespondenci jak se samotným znalcem, tak později s jeho rodinou, a získané informace zveřejnil ve Filatelii. V jednom z příštích pokračování seriálu o tomto znalci se tím zabývám i já, protože mi pozmůstal po R. Gilbertovi znehodnocené značky umožnili prohlédnout a vyfotografovat.

Padělky skupiny P

Padělky této skupiny jsou oproti předchozím jiný případ. Zatímco padělky K spojuje společný původ v jedné padělatelské dílně, srovnatelný způsob provedení a počáteční nejistota, zda skutečně jde o padělky, u padělků P tomu tak není. Sice rovněž pocházejí z jedné dílny, jsou však velmi rozmanité, z hlediska vzniku tvoří několik podskupin, které mimo osobu padělatele nic nespojuje, a především,

prakticky u všech jsme mohli zanedlouho konstatovat, že nejde o pravý materiál. V souboru byla totiž vedle hotových padělků obsažena i řada padělků nehotových, rozpracovaných, zkažených apod. Důvod, proč neuvádíme plné jméno padělatele, jsem už několikrát uvedl, rád to ale zopakuji. Byly obsaženy v pozůstalosti předčasně zesnulého padělatele, která nám byla nabídnuta do aukce. Výhodou bylo, že i když byly součástí obsáhlé sbírky, v níž byla obsažena většina pravých známek, řada z nich vzácných, padělky tvořily v podstatě autonomní soubor, který šlo poměrně snadno oddělit. Když jsme majitelům pozůstalosti sdělili, že obsahuje i takovýto materiál, překvapilo je to a navrhli, abychom ho zničili. To jsme samozřejmě považovali za nevhodný způsob, jak se souborem naložit, a nabídli, že ho odkoupíme pro srovnávací účely. To zase odmítli majitelé s tím, že když jde o padělky, poskytnou nám je ke studiu zdarma. To jsme samozřejmě uvítali a slíbili, že soubor představíme veřejnosti v Poštovním muzeu – stalo se to na už zmíněné nedávné výstavě KF 00–65. Protože pozůstalí se jmenují stejně jako padělatel, a zachovali se takto korektně a vstřícně, neměli jsme nejmenší důvod je poškodit zveřejněním jeho jména. Proto jsem zvolil označení P, vycházející z města, kde padělatel žil a působil.

Ani tento velký a rozmanitý soubor není dosud zcela zpracován, přesto jsme hned po jeho obdržení začali zveřejňovat informace o jeho jednotlivých součástech. Věnovali jsme tomu ve Filatelii hodně místa a jsme rádi, že se díky tomu podařilo objasnit některé předchozí znalecké omyly. Tyto podrobnosti uvádím jako odpověď na dotaz, proč tento padělatel nebyl potrestán. Jak jsme vysvětlili, s uvedenými materiály jsme se seznámili až po jeho smrti, a trestní stíhání zemřelého český právní řád nepřipouští (a zřejmě ani žádný jiný na světě). Nemluvě o tom, že by stejně k ničemu přirozeně nevedlo. To jsme ale už vícekrát podrobně objasnili, takže vznášení podobných dotazů svědčí o tom, že se ti, kdo je kladou, s našimi články na toto téma neseznámili. Potvrzuje to i další úvaha na webu, že měla být objevena celá padělatelská dílna. Tak tomu bohužel nebylo, naopak jsem vícekrát konstatoval, že mimo vlastní padělky v souboru nebyly obsaženy žádné pomůcky k jejich zhotovení, s výjimkou tiskových předloh (filmů) razítek sovětských zepelínových dopisů z 30. let. Všechny byly představeny na už mnohokrát zmíněné výstavě v PM. K případné otázce, proč nebyl padělatel odhalen ještě za života, uvádím, že je třeba se obrátit na příslušné znalce z doby, kdy působil.

Od odpovědnost znalců

Probírané téma bychom měli uzavřít důležitou otázkou, kterou je odpovědnost znalců za jejich výroky. I když jsme o tom na stránkách Filatelie už vícekrát psali, neuškodí alespoň stručně ji probrat znovu. Především je třeba uvést, že pokud znalec poskytuje konzultaci nebo provádí ověření na zá-

kladě požadavku sběratele nebo obchodníka, měla by být otázka odpovědnosti sjednána předem, stejně jako okolnosti ověřování – v ideálním případě by znalec měl známky přijmout pouze za předpokladu, že majitel souhlasí s ověřením, ať dopadne, jak dopadne – tedy právě jako pravé a padělky jako padělky. K takovému postupu však znalce formálně nic nenutí, naopak si tím v očích zákazníků škodí, protože leckterý chce ověřit jen pravé a padělané nechat být. Na to už po válce poukázal J. Mrňák, a situace se od té doby nezměnila. Takže znalci, kteří tuto praxi nedodržíjí, mají konkurenční výhodu a jsou oblíbenější.

Samostatnou kapitolou je případ, kdy znalec sám ze studijních důvodů požádá o předložení nějaké známky k prozkoumání. V takovém případě na něm samozřejmě nelze požadovat, aby v případě zjištění, že není pravá, na ni otiskl razítko Padělek (majitel by s tím oprávněně nesouhlasil). A právě to se stalo: Jeden filatelistický web mě požádal o vyjádření ke známce 10 K PČ 1919 na žilkovaném papíru, nabízené na internetové aukci. Protože k ní byl připojen atest britské filatelistické společnosti, poslal jsem prodávajícímu mail a požádal ho, aby mi ji předložil. Šlo o poměrně jednoduchý padělek, a protože majitel souhlasil s naskenováním, napsal jsem o tomto případu – samozřejmě hlavně o atestu – zprávu do Filatelie. Když se známka za čas objevila opět na Aukru, ten původní web se mě zcela vážně zeptal, jestli jsem ji označil jako padělek, když jsem o ní psal. K tomu je samozřejmě těžko co dodat.

Ale vraťme se k odpovědnosti. Pokud byla sjednána (nejlépe písemně), měly by být jasné formulovány její podmínky. Například já mám v Garančním certifikátu uvedeno, že v případě omylu známku odkoupím za cenu, která je v něm výslovně uvedena. To mě samozřejmě nutí k ještě větší opatrnosti a sběrateli to dává větší jistotu. Tento závazek by měl být sjednán na konkrétní dobu (já uvádím 3 roky). Sám jsem dosud peníze nikomu vyplácet nemusel, protože mi žádná reklamace předložena nebyla. Žádná reklamace v tomto smyslu nebyla předložena ani na zboží v aukcích Profil, i když i tam jsme jednou či dvakrát dodatečně přišli na to, že přiklepnutou poločku nemůžeme s dobrým svědomím prodat. I když jsme neměli důkaz, že by nebyla v pořádku, určitá znalecká pochybnost vedla k tomu, že jsme raději oželeli provizi a známku vrátili majiteli.

Prakticky všechny známky, o které v případě padělků skupiny „K“ i skupiny „P“ šlo, byly ověřeny jako pravé znalcem J. Karáskem. V souvislosti s tím mi byla položena otázka, co se stalo s jeho znaleckým deníkem a znaleckými razítky (značkami). Na obojí bohužel neumím odpovědět. Jan Karásek nebyl členem Komise znalců SČF a nebyl ani soudním znalcem. Předseda SČF Lumír Brendl na podnět naší komise zaslal rodině v tomto smyslu dotaz, a pokud vím, obdržel odpověď, že jim o tom není nic známo. ■